కరిబసవస్వామి

[ఆంధ్రదేశ స్థానికచరిత్రకు చెందిన ఒక చిన్న కథ.]

హిందేయనంతపురాఖ్యలక్ష్మిని, పవా
డప్పనాయఁడు కయినందినపుడు
స్వామివిద్రోహియై రామాజి నృపుని సం
స్థానంబుఁ గొల్లఁగొట్టఁ బూనినపుడు
కడపసేనానులు కదుకొని, ద్వారనేమ
రించి, యొంటరిగ బంధించినపుడు
కోటతల్పులు మిత్రకోటి గుటినిమీటి
తురకమూఁకలతోడ బెరసినపుడు

తనమహామంత్రశక్తి నేర్పునఁ, దదీయ
యవనసేనను దునిమి, నాయకునిఁ బ్రోచి,
లలిని రాజభక్తికిఁ బూర్ణలక్ష్యమగుచు
మొనరె, కరిబసవస్వామి మోక్షకామి.

—సీరిపి ఆంజనేయులు.

అనంతపురపుఁ గోట యందు రెండువందల సంవత్సరములకు ముందు 'పవాడప్పనాయఁడు' అనువాఁడు రాజ్యము చేయుచుండెను. అతఁడు 'కడప' పట్టణమున రాజ్యముచేయుచుండిన ఒక తురకనవాబునకు లోఁబడి ప్రతిసంవత్సరము కప్పముకట్టుచుండెను. ఆ నవాబు 'రామాజీ' అను బ్రాహ్మణుని తనపక్షమునఁ గార్యములు చక్కఁబెట్టుటకు పవాడప్పనాయని దగ్గఱ నుంచెను.

కడపనవాబు కొలువున మహమ్మదుఖాను, అలీఖాను, సర్దారుఖాను అను ముగ్గురు సరదారు లుండిరి. వారు ముగ్గురును తమసేనతో నొకసారి యెక్కడికో పోవుచు అనంతపురమున కొకమైలుదూరముననున్న జూటూరువంకదగ్గఱ డేరాలువేసికొని దిగిరి. ఈసంగతి పవాడప్పనాయనికిఁ దెలిసెను. తాను కడపనవాబునకు సామంతరాజు. వచ్చిన ముగ్గురును నవాబువద్ద కొలువునన్నవారు. కావున నాయఁడు వారిని గౌరవించుట మర్యాద. అందుకని పవాడప్పనాయఁడు వారికిఁ గొన్ని కానుకలుపెట్టి రామాజీని వారివద్దకుఁ బంపించెను.

రామాజీ మంచివాఁడుకాఁడు. కుయుక్తులమారి. అగుటచే నాతఁడు కడపసరదారులవద్దకుఁ బోయినప్పుడిట్లు చెప్పెను: "పవాడప్పనాయఁడు త్రాగుబోతు. అందుచేత అనంతపురసంస్థానముస్థితిగతు లిప్పుడు చాల చెడియున్నవి. కోటలో సేనలేదు. బొక్కసమున ద్రవ్యములేదు. కొంచము ధైర్యముతో మీరీసమయమున పవాడప్పనాయని బెదిరించిన అనంతపురము మీచేతులలోఁ జిక్కును. ఇతఁడు నాలుగుసంవత్సరములనుండి మననవాబునకుఁ గప్పముకట్టుటలేదు. ఈమిషతో మీరీసంస్థానమును సులభముగా లాగుకొనవచ్చును. కడపనవాబువారి సరదారులు తమదర్శనానికి వచ్చుచున్నారని నేను పవాడప్పనాయనితోఁ జెప్పెదను. అప్పుడాతఁడు మిమ్ములను లోనికిఁ బిలిపించును. మీరువచ్చి దర్శనముచేసినతరువాత బాకీయున్న కప్పముకొఱకు నిక్కచ్చిగొనర్చి బెదిరింపుఁడు. వెంటనే అనంతపురము మీ స్వాధీనమగును."

ఇట్లు రామాజీచెప్పినమాటలు విని కడపనవాబు సరదారులు చాలసంతోషించిరి. పిమ్మట వారు రామాజీతో "నీవుపోయి మేముచూచుటకు వచ్చుచున్నామని పవాడప్పతోఁ జెప్పుము. మాపక్షమున మాసేవకులను కొందఱిని తీసికొనిపొమ్ము." అని చెప్పిరి.

అందుమీఁద వారివద్ద సెలవుతీసికొని రామాజీ కోటలోనికివచ్చి పవాడప్పనాయనితో నిట్లు చెప్పెను: "నవాబువారిసరదారులు తమదర్శనముకొఱకు వేచి యున్నారు. దర్శనమిప్పించుమని మిమ్ములను కోరుటకు నావెంట వారిమనుష్యులను పంపించినారు. కావున సరదారులను పిలిపించి దర్శన మిచ్చి వస్త్రతాంబూలములు బహుమానముచేసి పంపించిన గౌరవముగనుండును. మన

కార్యములకు ముందుముందుఉపకారిగా నుండును.''

రామాజీచెప్పిన దానికి పవాడప్పనాయఁడు సమ్మతించి వారిని తోడ్కొని రమ్మని ఆజ్ఞాపించెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణుఁడు వారిని పిలుచుకొని వచ్చి యొక మేడమీఁద విడియించెను. పిమ్మట నతఁడా వృత్తాంతము పవాడప్పనాయనితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడు పవాడప్ప కొలువుకూటమునకు వచ్చెను. కడపనవాబు సరదారులుముగ్గురు నచ్చటికివచ్చి యతని దర్శనముచేసిరి. నాయఁడు వారిని కుశలప్రశ్నముచేసెను. ''మీకుఁగావలసిన వస్తువులు సమస్తము నగరిలోనుంచి పంపించెదను. రెండురోజు లిక్కడనుండి నన్ను సంతోషపెట్టుఁడు'' అని నాయఁడు సరదారులను కోరెను. వారందులకొప్పుకొని తమ విడిదిమేడలోనికిఁ బోయిరి. తురకసరదారులకుఁ గావలసిన సమస్తపరికరములు, సకలపదార్థములు నొసంగుటకు పవాడప్పనాయఁడు రామాజీని నియమించెను,

వెంటనే రామాజీవారివద్దకుఁ బోయెను. వారికి వలసిన ఉపచారములు చేయించెను. పిమ్మట నాతఁడు వారితో ''రేపు మీరు పవాడప్పను దర్శించినప్పుడు నేనుచెప్పినప్రకారము కప్పముకొఱకు నిక్కచ్చిచేయుఁడు'' అని వచించెను.

మఱునాఁడు సరదారులు పవాడప్పనాయని దర్శనముకొఱకుఁ గొలువుకూటమునకు వచ్చిరి. రామాజీ ఈ సంగతి యంతఃపురముననున్న పవాడప్పకుఁ దెలియఁజేసెను. వెంటనే నాయడువచ్చి దర్శనమై కూర్చుండెను. అప్పుడు సరదారులు పవాడప్పనాయనితో నిట్లు చెప్పిరి: ''నవాబు వారికి నీవు నాలుగు సంవత్సరములనుండి కప్పము బాకీపడియున్నావు. ఇప్పుడామొత్తము చెల్లించవలెను. లేదా మావెంట కడపకువచ్చి నవాబువారికిఁ దగిన సముజాయిషీ చెప్పుకొనవలెను.''

ఇట్లు ఖండితముచేసి సరదారులు చెప్పగా పవాడప్పనాయఁడు ''ఇప్పుడు సొమ్మిచ్చుటకు వీలులేదు. నవాబుసాహేబులవారి సన్నదు ఉండినచో నీయండి. అది చూచుకొని మీవెంట కడపకువచ్చెదను.'' అని బదులు చెప్పెను.

ఆ మాటకుఁ గోపమువచ్చి తురకసరదారు లీవిధమునఁ బలికిరి: ''మేము స్వయముగా వచ్చియుండ నింకను సన్నదు కావలెనా? మామాటలయందు నీకు నమ్మకములేకపోయినను మాకుఁ జింతలేదు. నీవు మావెంట

రానక్కఱలేదు. నవాబుగారికి నాలుగు సంవత్సరములకు నీవీయవలసిన అచ్చుబడిరూక లిచ్చివేయుము. అవి యిచ్చువఱకు నీ విచ్చటినుండి లేచివెళ్ళుటకు వీలులేదు. అన్నమునకు నీళ్ళకుఁగూడ వెళ్ళరాదు.''

ఇట్లు చెప్పి యా సరదారులు పవాడప్పను అక్క-

డనే ఖైదుచేసిరి. వారికి దయపుట్టినప్పుడు గుప్పెడు మెతుకులు, దోసెడు నీళ్ళుమాత్ర మిచ్చుచుండిరి. నాయఁడు తనస్థితికిఁ జాలదుఃఖపడుచుండెను. తంత్రగాఁడైన రామాజీచేసిన ద్రోహమువలన పవాడప్ప తన నగరిలోనే ఈ విధమున ఖైదుచేయఁబడెను.

పవాడప్పనాయనికి 'నిడుమామిడి కరిబసవస్వామి' అని యొక స్నేహితుఁడుండెను. కరిబసవస్వామి మతగురువు. కావున నతనిని 'స్వాములవారు' అని జనులు పిలుచుచుండిరి. అతనికి కొత్తచెఱువు అను గ్రామములో నొకమఠము, అనంతపురములో నొకమఠము నుండెను. అనంతపురములోని స్వామివారిమఠము పవాడప్పనాయని నగరినంటి పడమటిదిక్కున నుండెను. పవాడప్ప తన నగరిలో బంధింపఁబడిన సమయమున నతని స్నేహితుఁడు కరిబసవస్వాములవారు కొత్తచెఱువుమఠములో నుండెను. అతఁ డీసమాచార మెట్లో తెలిసికొనెను. ఇహలోకచింతలేని మతగురు వైనను స్వామికిఁ జాల రాజభక్తి కలదు. అగుటచే నాతఁ డేవిధముననైన పవాడప్పను ఖైదునుండి విడిపింపవలయునని నిశ్చయించుకొనెను. కావున నాతఁడు కొత్తచెఱువునందలి తనవారి నందఱిని తీసికొనివచ్చి అనంతపురమునఁ దన మఠములో దిగెను.

పవాడప్పనాయనికి చెన్నబసవన్న అని బావమఱఁది యుండెను. కరిబసవస్వామి యతనికి వర్తమానించెను. అందు మీఁద చెన్నబసవన్న స్వామిదగ్గఱకువచ్చెను. అప్పుడు స్వామి శివపూజకుఁ బూవులుకోసి పెట్టుగుపు కొని రమ్మని చెన్నబసవన్నను పూలతోఁటలోనికిఁ దీసికొనివెళ్ళెను. అచ్చట రహస్యముగ నాతనితో స్వామి యిట్లు చెప్పెను: "మీ బావగారిసంస్థానము నడిసముద్రములో మునుఁగునట్లున్నది. రామాజీ ద్రోహముచేసి యింతపని యొనర్చినాఁడు. మనమేవిధముననైనను తురకసరదారులను పాఱఁద్రోలి పవాడప్పను చెఱవిడిపింపవలయును. అతని సంస్థానము తిరిగి నిలుప లెను."

కరిబసవస్వామి యిట్లు చెప్పఁగా చెన్నబసవప్ప వినెను. పవాడప్ప చెఱవిడిపించుటకు మార్గ మేమున్నదాయని వారిద్దఱును చాలసేపాలోచనచేసిరి. పిమ్మట వారు గ్రామములోని కట్టుబడివాండ్రలోఁ బలుకుబడి కలవారిని పిలిచి యిట్లు చెప్పిరి: "మనసంస్థానము మునిఁగిపోవు స్థితిలో నున్నది. పవాడప్పనాయనివారిని అన్నమునకు, నీళ్ళకుఁ బోనీయక తురకసరదారులు ఖైదు చేసినారు. దయపుట్టిన కాసిని మెతుకులు, కాసినినీళ్ళు నిచ్చుచున్నారు. మనమిందఱము బలగముండియు మన రాజు ఈ ప్రకారము శ్రమపడుచుండగాఁ జూచుచు నూరకుండుట న్యాయము కాదు అతని చెఱవిడిపించుటకు మనమాహారనిద్రలుమాని ప్రయత్నింపవలసియున్నది"

అప్పుడు వారిమాటలకుఁ గట్టుబడివాండ్రిట్లు చెప్పిరి: "అయ్యా! మేము మనుష్యమాత్రులము. మే మేమి చేయఁగలము? కోటగుమ్మములలో రెండు తురకసరదారుల స్వాధీనమైయున్నవి. పాతవాళ్ళమని మమ్ములను కోటలోపలికి రానీయరు. తురకసరదారులు కోటలోనికి వచ్చునప్పుడు చాలమంది భటులతోఁ గలసి వచ్చిరి. పిమ్మట వారిసేనయంతయువచ్చి కోటలోఁ బ్రవేశించెను. మేము తొందరపడి దౌర్జన్యముచేసిన వారి చేతులలోఁ జిక్కియున్న పవాడప్పనాయనివారి కేమి యుపద్రవముకలిగింతురోయని సంశయించుచున్నాము. మీ మఠము రాజుగారి నగరినంటియున్నది. కావున మీ రేదియైన యుక్తిచేత నాయనివారిని మీ మఠములోనికి రప్పింపుఁడు. పిమ్మట మీ మాటప్రకారము మేము ప్రాణములకు తెగించి యెంతపనియైన చేయుదుము."

కట్టుబడివాండ్రిట్లు మాటయిచ్చినమీఁదట కరిబసవస్వామి యిట్లు చెప్పెను: "మీరు చెప్పినట్లు కోటగుమ్మములలో రెండు తురకవారిచేతులలో నున్నమాట నిజమే. కాని మా మఠము దిక్కుననున్న దిడ్డివాకిలి మట్టుకు వారి స్వాధీనమునలేదు. మా స్వంత కమతగాండ్లు ఆ దిడ్డివాకిలిగుండా పశువులకు గడ్డి, నగరికిఁ గట్టెలు తెచ్చుచున్నారు. వారు తెచ్చెడిగడ్డి మాపశువులమేఁత బీళ్ళలోనిదే. కావున మీరాబీళ్ళదగ్గఱకు వెళ్ళుఁడు. మీ కత్తులను గడ్డిమోపులలోఁ గట్టుకొని రోజుకుఁ బది, యిరువదిమంది మాకమతగాండ్లతోఁ గలసి మా పశువులదొడ్డిలోనికి వచ్చుచుండుఁడు. ఇక్కడ మీకు నేను అన్నోదకములిచ్చెదను. మిమ్ము నెవరు రహ

ప్యముగ నుంచెదను. సమయముకనిపెట్టి మనముపవాడప్పనాయని విడిపించుకొందము.''

స్వామిచెప్పిన ఈ ఆలోచనకుఁ గట్టుబడివాండ్రు సమ్మతించిరి. అట్లే చేయుదమనిచెప్పి వారు వెడలి పోయిరి. పిమ్మట కరిబసవస్వామి యూరిలోనున్న యొక కమ్మరివానికిఁ గబురుపంపి మంచి యాకురాయి యొకటి తెప్పించెను. తన మఠమునకును రాజనగరికిని నడుమనున్న తలుపు నాగవాస మాయాకురాయితో తెగగోసి స్వామి మార్గము చేసియుంచెను. ఇంతలోఁ గట్టుబడివాండ్రు స్వామిచెప్పినవిధమున దినములవెంట రెండువందలమంది కత్తులతోడను, కటారులతోడను వచ్చి మఠములో దాగియుండిరి. చెన్నబసవన్న వీరి యందఱకు నాయకుఁడైయుండెను.

ఒకనాఁడురాత్రి నాలుగుగడియలమీఁద తురకసరదారులు భోజనముచేయుటకు వెళ్ళిరి. పవాడప్పదగ్గఱ తురకవారిబంటులు ముగ్గురుమాత్రము కావలియుండిరి. కరిబసవస్వామి యిది కనిపెట్టెను. అప్పుడాతఁడు పవాడప్పనాయనికి అన్నము నీళ్లు తీసికొని వెళ్ళియిచ్చు సేవకురాలిని పిలిచి మఠములోనికిఁ బోవుమార్గము తీసియున్నసంగతి రహస్యముగఁ జెప్పెను. ఆ సేవకురాలు మామూలుప్రకారముగ నన్నము, నీళ్ళు తీసికొనివెళ్ళి రాజుముందఱనుంచెను. అతఁడు తినుటకుఁ గూర్చుండెను. కావలియున్న సిఫాయిలు కొంచముదూరమున నుండిరి. అప్పు డామె రాజుతో మెల్లగా ''మఠములోనికిఁబోవు తలుపుతీసియున్నది. ఆమార్గమున మీరు పోవచ్చును. మీపక్షమున సేనకూడియున్నది. కరిబసవస్వామివారు సర్వము సిద్ధముచేసియున్నారు'' అని చెప్పెను. పిమ్మట నామె పవాడప్పను మఠములోనికిఁ బిలుచుకొనిపోయి లోనగడియవైచెను.

కావలియున్న సిఫాయిలు జరిగినమోసమును తెలిసికొనిరి. పవాడప్ప తప్పించుకొనిపోయెనని వారు పెద్దగోలచేసిరి. తురకసరదారు లిదివిని కత్తులుధరించి పవాడప్పను తిరిగి పట్టుకొనుటకుఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చుచుండిరి. కరిబసవస్వామి మఠములో దాగియున్న పవాడప్ప తరఫువా రప్పు డాసరదారుల ముగ్గురిని చంపివేసిరి. తమ్ముసడుపునాయకులు చనిపోవుటతోడనే తురకసైనికులు చెల్లాచెదరై పాఱిపోయిరి.

అప్పుడు పవాడప్ప పోయినరాజ్యమును తిరిగి పొందెను. తనకింతటికష్టము కల్గించినది ద్రోహియగు రామాజీయని నాయఁడు తెలిసికొనెను. అప్పుడాతనికిఁ బట్టరానికోపము వచ్చెను. వెంటనే సేవకులనుపంపి నాయఁడు రామాజీనిపట్టి తెప్పించెను; ఆతని నాలుక కోయించెను.

''స్వామివిద్రోహులు లీసరణి యెఱింగి,
నాపాటు గుర్తించి, నయమార్గమంద
చరియింత్రుగాక! నిచ్చలు భూతలమునఁ
జెలువాఱుఁగాక యంచితరాజభక్తి.''

అనితలచి మూఁగబ్రతుకు బ్రతుకలేక రామాజీ ఆత్మహత్య చేసికొనెను. రాజద్రోహముచేసిన రామాజీ యిట్లు కనాకష్టపుఁ జావు చచ్చెను.

తనకుఁ బోయినసంస్థానము నిర్వాహకముచేసిన కరిబసవస్వాములవారికి పవాడప్పనాయఁడు సాష్టాంగపడి మ్రొక్కెను. నిజముగా కరిబసవస్వామి రాజభక్తి మెచ్చతగినది. ఆతఁ డిహలోకచింతలుమాని 'కృష్ణా రామా' అనుకొనుచు నెల్లవేళల మతవిషయములను గూర్చి చింతించుచుండువాఁడు. అట్టివాఁ డవసరము వచ్చినది కావునఁ దనబుద్ధిని, శక్తిని ఇహలోకవిషయములం దుపయోగించి పవాడప్పరాజ్యమును నిలిపెను. ప్రజలసుఖమునకును, దేశమున శాంతికిని రాజే యాధారము. కావున నట్టిరాజునకుఁ గష్టముకల్గినప్పుడు కరిబసవస్వామివంటి మతగురువులు సయితము మతచింతలు మాని రాజుకొఱకుఁ బనిచేయుట మనదేశమున అనాదినుండియునున్న యాచారము. కూలిపోయిన మిత్రుని రాజ్యమునుకూడఁ దీసి ఈరాజభక్తుడు లోకపూజ్యుఁడైనాఁడు.

''ఒనరు ననంతవిశ్వోద్యానసీమఁ
బూవు లవెన్నియో పూచి నశించు;
నందుఁ గమ్మనితావు లంతటఁ గ్రమ్మ
వఱలినసుమమె యాశ్వాసమోదకరము.''

—సీరిపి ఆంజనేయులు.